

ISSN: 2757-6000

Elif şEN

Düzce Üniversitesi

elifsenart@gmail.com, 0009-0000-2222-568X

ÇAĞDAş SANATTA BİR İÇERİK OLARAK DOĞUM

ÖZET

İnsan ırkının ve diğerk canlı türlerinin varoluş sürecinin en başında gerçekleşen durum olan doğum farklı kaynaklarda farklı şekillerde betimlenmiştir. Tıbbi denilebilecek süreç olarak incelendiğinde doğum süreci gerçekleşen ortam, kullanılan malzemeler, yardımcı kişiler ve ritüel gibi süreçlerden geçmiştir. Sanat alanında adımlar atılmaya başlandığında belge niteliğit taşıyan işler ortaya çıkmaya başlamış oldu. Doğum konusu da hem mahrem hem de toplumca iğrenç bir olay olarak kabul edilse de eserlerde ele alınan bir konudur. Doğum konusu tarihsel süreç içerisinde de değilişime uğramıştır. Eski dönemlerde olay anını belge niteliğinde kayıt altına alırken zamanla bu durum değilişime uğramaya başlamıştır. Çağdaş sanat ile birlikte bazı sanatçılar doğum anında yaşanan acı, kullanılan malzemeler, çeşitli sorunlar, iğrenç olarak kabul edilen beden sıvıları ve bedendeki değilişimler gibi sanatta ender olarak ele alınan konuları estetize ederek ve buna ek olarak doğum olayını kavramsal bir sorunun temsili gösterimi olarak izleyiciye sunmaktadır. Bazı sanatçılar doğum konusunu doğrudan, olduğu gibi sadece kuluçka dönemi ve dönemin sonunda ortaya çıkan varlığı anlatmak yerine farklı yöntemlerle izleyiciye aktarmışlardır. İzleyiciyi rahatsız eden, düşünmeye iten, bazen travmaya sebep olan, sanatçının bir benlik arayışında olduğu performanslar, resim, heykel gibi çeşitli sanat pratikleri aracılığıyla izleyiciye doğum konusunu kendilerine özgü bir üslupla aktarmışlardır. Doğum konusu yeniden var olmak, eski benliğinin yerine yeni bir kişi ortaya çıkarmak, kuluçka dönemi ile bir varlık oluşturmak, kadınsal kimlik gibi çeşitli konularda sanatçıların özelleştirdiği biçimde izleyiciye aktarılmıştır. Bu araştırmada doğum konusu hakkında sanat eserleri üzerinden okumalar yapılmış ve doğum konusunun dönemsel olarak ele alınışındaki tarihsel gelişim ve farklılıklar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğum kavramı, İğrenç, Çağdaş sanat

BIRTH AS A CONTENT IN CONTEMPORARY ART

ABSTRACT

Birth, the event that took place at the very beginning of the existence of the human race and other living species, has been described in different ways in different sources. When examined as a medical process, the birth process has gone through methods such as the ambit, materials used, assistants and rituals. When steps were taken in the field of art, certificatory works began to emerge. Birth is also among the works dealt with, even though it is considered both an intimate and a disgusting event by society. While the subject of birth, which has changed in the historical process, used to record the moment of the event as a document in the past, this situation has started to change over time. As we begin to approach the contemporary art period, some artists aestheticize partially ignored issues such as the pain experienced during childbirth, the materials used, various problems, bodily fluids considered disgusting and changes in the body, and in addition, they present the birth event to the audience as a representation of a conceptual problem. Some artists, on the other hand, have dealt with the subject of birth through various art practices such as performances, painting and sculpture instead of expressing it directly, disturbing the viewer and searching for a self. The subject of childbirth was conveyed to the audience through works on various subjects such as re-existence, the emergence of a new person to replace the old self, the incubation period and the creation of an entity, and feminine identity, in a manner customized by the artists. In this research, the subject of birth is analyzed through works of art, and the historical development and differences in the periodical treatment of the subject of birth are examined.

Keywords: The concept of birth, Abjection, Contemporary art

GİRİŞ

Sanat, TDK' ye göre; duygu ve düşünceleri göze ve gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme konusundaki yaratıcılık anlamına gelmektedir. 'Sanat kendini ilk olarak Avrupa' da Yüksek Paleolitik Çağ' da (M.Ö. 40.000 – 10.000) İnsanların ortaya çıkmasıyla gösterdi' (Fikriyat, 2017). İnsanlar henüz medeniyet kurulmadan, sanatın ne anlama geldiğini bilmeden yaşam alanlarında sanatsal üretimlerde bulunmuşlardır. Sanat da insanlığın gelişimi ile beraber gelişmiştir. Hem malzeme hem de teknik açıdan yenilikler eklenirken sanatın daha iyi anlaşılabilmesi için akımlar, stiller, ekoller, dönemler gibi farklı gruplara ayrılmıştır. Sanatın anlatı alanında dil ve malzeme ilişkisi 1940'ların avangard düşüncesiyle birlikte geleneksel malzeme ekseninden koparak, yeni arayışlarla çağdaş sanat pratiğinin odağı haline gelir (Karaçalı, 2018:29). Çağdaş dönemde fotoğraf, sanatçılar tarafından farklı bakış açıları ile ele alındığı için sanat alanında yer edinmiştir. İnsanların kayda alma isteklerinin çoğunluğu her ne kadar gündelik yaşamlarından kareler olsa da sanatçıların fotoğraf makinesini sanat aracı olarak kullanmasıyla ele alınan konular arasında nadir de olsa doğum da yer almıştır. Mahrem bir olay olarak görülmesine rağmen çok eski zamanlardan beri resmedilen doğum tasvirleri günümüzde değişime uğrayarak o anı

ölümsüzleştirmek ve modern çağda daha da farklılaştırılarak sanatsal bir konu olarak ele alınmıştır. Günümüzde doğum anını fotoğraflayan fotoğraf sanatçılarının belli bir kısmı doğum anındaki mutlu aile tabloları oluştururken bir diğer kısmı ise gözden kaçan acı, tıbbi malzemeler, ritüeller gibi durumları estetize ederek izleyiciye sunmuştur.

1.Doğum Kavramı ve Sanatta Ele Alınışı

Doğum, türüne göre geçirilen gebelik, kuluçka süresi boyunca oluşan varlığın dünyaya gelişi ve varlığı oluşturanla bağın koptuğu an olarak bilinmektedir. Doğum aslında sadece kadın ve bebek arasındaki ilişkiyi ele alabileceğimiz bir konu değildir. Doğum konusu geniş kapsamlı ele alınabilecek bir konudur. Kanserli hücrenin bölünerek çoğalması da bir doğumdur. Hatta anne ile bebek ve kanserli hücre arasında da ilişki kurmak mümkündür. Bebeğin oluşumunun başlama sürecinden itibaren taşıyıcısına verdiği zarar ile kanserli hücre arasında çok da fazla bir fark yoktur. Kanserli hücre tedavi edilse de edilmese de kişiden kişiye göre değişerek zamanla öldürebilir, kalıcı hasarlar bırakabilir ya da kişi tamamen iyileşerek normal hayatına devam edebilir. Hamilelik sürecinde ise taşıyıcı içinde gelişen varlık önce organları sıkıştırmaya başlar ve taşıyıcı belli bir süre sağlık problemleriyle hayatına devam eder. Taşıyıcı, gebelik döneminde bebeğe verdiği besinlerden kaynaklı güçsüz düşebilir ve bebekten kaynaklı zehirlenebilir. Doğum gerçekleştiği zamanda da bebek yeniden zarar vererek bulunduğu ortamdan çıkar ve çıkış sürecinde taşıyıcıda kalıcı hasarlar bırakabilir. Bazı kişiler psikolojik sorunlarla boğuşmak durumunda kalır bazı kişiler de fiziki hasarlar ile hayatına devam eder ve hatta nadir de olsa taşıyıcı doğum esnasına ölebilir. Anne bebek ilişkisine bu açıdan bakıldığında kanserli ya da zararlı başka bir durum ile aralarında fark olmadığını söylemek mümkündür.

Doğum çeşitli kültür, toplum ve zaman dilimlerinde farklılıklar göstererek gerçekleşmektedir. İlk varoluş çeşitli kaynaklarda farklılık gösterse de varoluşun, doğumun gerçekleşme anı temelde aynıdır. Bu konuya teolojik, evrimsel süreç veya mitsel olarak baktığımızda bir kadın ya da genellikle kadını temsil eden bir olay olarak karşımıza çıkar. Gösterge anlatım olarak baktığımızda en sık karşımıza çıkan lotus çiçeğidir. ‘Eski Hindistan ve Çin’de Buda’nın Lotus çiçeğinin kalbinden doğduğuna inanılır ve Budistlerce saygı gösterilirdi.’ ‘Mısır kültüründe lotus çiçeğinin gün ışığıyla beraber yapraklarını açmasından dolayı güneşi ve yeniden doğuşu temsil etmektedir. Aynı zamanda Eski Mısırlılar lotus çiçeğini ölümle ilişkilendirmiştir. Yani ölen insanların yapılacak bir büyüyle lotusa dönüşebileceklerine ve yeniden doğabileceklerine inanmışlardır’ (Özçalık, 2017:24). Lotus çiçeği gibi okyanuslar, nehirler, göller yani suyun bulunduğu noktalarda kadın, dişi gibi kimliklenmiştir. Varoluşsal düzenin büyük oranında dişi, varlığın dünyaya gelmesinde taşıyıcılık rolü üstlenmektedir. Evrim süreci incelendiğinde ilk organizmanın su birikintileri içerisinde oluşması da suya doğurganlık kimliği kazandırmıştır. Doğum hakkındaki ve diğer farklı konulardaki inanışlar insan ırkının var olmasıyla başlayıp yaşadığı sürece farklı kültürlerde değişime uğrayarak

çeşitlenmiştir. Bu farklılıkları ve tarihsel dönem olarak değişim sürecini biz o dönemlerde yaşamış olan insanların arkasında bıraktıkları izler ile inceleyebiliyoruz.

Teknolojinin ve malzemenin yetersiz olduğu eski dönemlerde yardımcı kadınlar, büyücüler ve rahipler ile gerçekleşen doğum, günümüzde tecrübeli hekimler ve steril ortamlarda gerçekleşmektedir. Doğum asırlardır önemli ve kutsal sayılan bir olaydır. Fakat; ‘Orta çağda doğum ölümcül bir olaydı ve zengin fakir ayırt etmezdi. Özellikle Hristiyanlar Havva’ nın yasak elmayı koparıp Adem’e vererek günah işlediğini ve bunun karşılığı olarak da cennetten kovulduğuna inanırlardı. Doğumdaki ağrının sebebini Tanrı’nın Havva’ ya verdiği ceza olarak tarif ederlerdi. Kilise hakimiyetinin arttığı Orta Çağda doğum yapacak kadınlara ilgi azalmıştı’ (Bayırlı, 2019:328). ‘Doğumdan sonra bebeklerin yaklaşık yüzde 20’si hayatını kaybediyordu. Benzer şekilde doğum yapan kadınlar arasında da ölüm oranı yüksekti. Kadınların doğumdan sonra 4 ile 6 hafta arasında odasından çıkması yasaktı. Tıpkı menstrüasyon döneminde olduğu gibi kadınların “kirlendiği” düşünülürdü. Kadınların arınıp temizlenmesi için bir süre hapsedilmesi gerekiyordu’ (History Extra, 2021). Zamanla teknolojinin gelişimi gibi insan algılarının da gelişimiyle doğuma karşı yeniden özen gösterilmeye başlanmıştır. Doğumu kolaylaştıran teknikler ve doğumda kullanılması gereken aletler üretilmeye başlanmıştır. Kullanılan aletler, teknikler, doğum anı gerçekleşirken orada bulunan kişiler de dahil o anın hangi zaman diliminde nasıl gerçekleştiğini sanatçılar sanat pratikleriyle izleyiciye aktarmışlardır.



Şekil 1. Abraham BOSSE, Childbirth, 1633, gravür, (29,2 × 37,8 cm)

Doğum anında yapılan, kullanılan teknik ve malzemeleri en detaylı şekilde İskoç asıllı kadın doğum uzmanı ve tıp öğretmeni olan William Smellie (1697-1763), fetüs, uterus ve doğum eylemini resmederek kayıt altına almıştır. William Hunter (1718-1783) ise yine bu dönemlerde ‘Gebe İnsanın Anatomisi’ adlı kitap yayımlamıştır. Gelişimlerin yavaş yavaş ilerlediği dönemlerde malzeme açısından zamanında orta çağda işkence aleti olarak da tasvir edebilecek malzemelere benzer görünümde aletler kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de bu zamanlarda kullanılan bazı malzemelerin gelişmiş hali kullanılmaktadır. Bu malzemelerden birisi de forsepstir. Forceps 1600’lü yıllarda icat edilmesine rağmen 1700’lerin başına kadar kullanılmamıştır (Campbell, 2018). Forseps bebeğin başının doğumuna yardım etmek amacıyla tasarlanmış bir malzemedir. Forseps gerekli ihtiyaca göre boyut ve şekil açısından çeşitlidir. İlk kullanım zamanlarında ahşap gibi malzemelerden yapıldığı düşünülmektedir. Günümüzde de paslanmaz çelik ve tek kullanımlık için plastik gibi malzemeden üretimleri vardır. Bu dönemlerde ani resmederek alınan kayıtlar modern tıbbı da ışık tutarak yol gösterici olmuştur.



Şekil 3. Modern tıpta kullanılan forseps çeşitlerinden

Şekil 2. William Smellie, forseps, 1792

2.Çağdaş Bir Anlatım Dili Olarak Doğum

Sanat; duyguların, düşüncelerin, tepkilerin bazen de hiç olanın dışı aktarımı olarak kullanılan bir araçtır. I. Dünya Savaşı' nın etkisi ile sanat alanında işlenen konular ve aktarım yolları çeşitlenmiştir. Sanatçılar sanat aracı olarak resim ve heykelin yerine yazı, hazır nesne, video, fotoğraf, disiplinler arası biçimler gibi farklı sanat pratikleri ve konular dahilinde izleyiciye aktarmışlardır. Toplumsal ve kişisel sorunların da ele alındığı yeni sanat döneminde temsili anlatım da önemli yer tutmaktadır. Bazı sanatçılar aktarmak istedikleri sorunları doğrudan göstermek yerine izleyiciyi düşünmeye teşvik ederek, hatta bazen izleyiciyi de işe dahil ederek ve izleyiciyi rahatsız edecek çalışmalar ortaya koymuşlardır ve bu şekilde ele aldıkları konuları farklı açılardan irdelemişlerdir.



Şekil 4. Frida Kahlo, Henry Ford Hastanesi, 1932,

Metal üzerine yağlı boya, 38.5 x 31 cm,

Museo Dolores Olmedo, Mexico City, Meksika.

Gerçeküstücülük akımının ve feminizmin bilinen isimlerinden Frida Kahlo 6 Temmuz 1907’de Meksika’ nın Coyoacan şehrinde dünyaya gelmiştir. Geçirdiği trafik kazası sonucu rahmi ve yumurtalıkları büyük hasar görmüştür. Bu durum sanatçının ömür boyu ağır ağrı ve acı ile yaşamını sürdürmesine sebep olmuştur. Hamile kalması çok riskli olmasına rağmen büyük bir aşkla sevdiği Diego’ dan çocuk sahibi olmayı denemiş ve iki kez gebe kalıp her iki bebeği de karnındayken kaybetmiştir. Yaşadığı bu çaresizlik ve acı dolu yaşamının çoğunluğunu hastane odalarında geçirmesine rağmen Kahlo eserlerini üretmeye devam etmiştir. Sanatçı eserlerinde temsili ve gerçeküstü öğeleri birbiri ile harmanlayarak kendine özgü bir üslupla izleyiciye aktarmaya çalışmıştır. Kahlo’ nun yaşam süreci birçok kadına örnek, yol gösterici ve cesaret verici olması sebebiyle de feminizmin en bilinen kadın sanatçılarından biridir.

Sanatçının Henry Ford Hastanesi eseri onun ilk hamileliğinde yaşadığı kürtaj hikayesini konu almaktadır. Kahlo resmin merkezine kendi bedenini yerleştirmiştir. Bedeni hastane yatağında, çıplak, kanlar içinde ve çaresizce yatmaktadır. Sanatçı yattığı yatağa hastanenin adının yazarak hastaneyi de yaşadığı hüzünlü duruma katmış ve bu şekilde hastaneyi de probleminin parçası haline getirmiştir. Figürün yüzündeki çaresizlikle beraber gözünden bir damla yaş gelmesi yaşadığı üzüntüyü, travmatik durumu açık bir şekilde belirtmektedir. Sanatçı bebeğinin resmini yapabilmek için ve onu görebilmek için kürtaj ile alınan bebeğini istemiştir ancak bu isteği hastane tarafından reddedilmiştir. Kendine kordon bağı ile bağladığı altı nesneden sağ alt kısımda olan kemik yapısı sanatçının zarar gören organlarını çevreleyen kemik yapısıdır ve sol üstte yer alan nesne kadının doğum organlarını belirten tıbbi maket görüntüsü ile Kahlo bu nesneleri kadınsal organlarının temsili görüntüsü olarak kullanmıştır. Üst orta kısımda, sanatçıya en yakın olarak konumlanan erkek bebek figürü Kahlo’ nun kaybettiği erkek bebeğini temsil etmektedir. Resmin alt kısmında yer alan mor orkide sanatçının sevgilisi Diego tarafından ona verildiği söylenmektedir. Aynı zamanda orkide yapı şekli nedeni ile kadın üreme organı ile bağdaştırılmaktadır. Yeniden resmin alt kısmına bakıldığında sol kısımda bulunan makine figürü tamir edilebilir yenilenebilir bir alettir. Sıradan bir aletin bozulduğu zaman tamir edilerek yeniden çalışabilir hale gelmesi ancak onun bedeninin aynı şekilde düzelmemesi sanatçının tepkisini, üzüntüsünü ifade etme biçimi olarak kabul edilebilir. Resimde aslında her şeyi özetleyen figür sağ üst kısımda bulunan salyangoz figürüdür. Salyangoz yavaş olması ile bilinen bir hayvandır. Sanatçı hastane ortamında geçirdiği acı dolu ve çaresizce zamanların yavaşlığını, onun için zamanın adeta durduğunu ifade etmek için salyangoz imgesi sanatçının eserinde önemli bir yer tutmaktadır.



Şekil 5. Frida Kahlo, My Birth, Bakır üzerine yağlı boya, 30 cm x 35 cm, 1932

Kahlo' nun bu çalışması (şekil 5) acı çektiği süreci bir seri haline getirdiği ilk çalışmalarından birisidir. Resimde duvarda asılı olan tabloda görünen kadın figürünü Meryem Ana' ya benzerliği sebebiyle Meryem Ana olarak yorumlanmaktadır. Çaresiz ve üzgün bir yüz ifadesine sahip olan Meryem Ana' nın Frida Kahlo' nun durumunda yapabilecek bir şeyinin olmadığı yüz ifadesinde yer almaktadır. Frida Kahlo yaşadıklarından kaynaklı dini boyutta da yalnız bırakıldığını düşündüğünden kaynaklı bu duruma tepki olarak Meryem Ana imgesine de resmin içinde yer vermiştir. Ya da bu durumun Meryem Ana' nın da yaşadığı kötü süreçle sempati duymasından kaynaklı resminde yer vermiş olduğu düşünülmektedir. Resimde doğum yapan kişinin yüzünün örtülü olması Frida Kahlo için bu süreçte kendi benliğini kaybettiği, tanıyamaz hale geldiği için doğum yapan kişiyi yüzü örtülü bir şekilde resmetmiştir. Bu düşünceye destek çıkan görüntü de sanatçının doğmakta olan varlığı kendi yüzü olarak resmetmesidir. Normal gerçekleşen doğumda, doğmakta olan bebekten daha büyük kafa yapısına sahip olan figür Frida Kahlo' nun kendini yeniden bulması, arayış içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Odanın içerisinde başka bir kişi ya da nesneye yer verilmemesi de Kahlo' nun yaşadığı süreç içerisindeki yalnızlığını ifade etmektedir. Aynı zamanda kan imgesi de doğum sırasında çokça fazla görünmesine rağmen Frida Kahlo' nun durumu incelendiğinde yaşamak zorunda olduğu sancılı sürecin temsili olarak okunabilmektedir. Kahlo' nun bu eseri üzerinden farklı bir okuma daha yapılabilir; yüzü örtülü kişinin Frida Kahlo' nun yeni kaybettiği annesi olduğu düşünülmektedir.



Şekil 6. Judy Chicago, Birth Tear, İpek üzerine nakış işleme, 64,77 cm x 69,85 cm, 1982

Nakış işleme Jane Gaddie Thompson tarafından yapılmıştır.

1939 Amerika, Şikago doğumlu sanatçı Judy Chicago; sanat hayatının başlarında minimal tarzda işler üretse de zamanla bu sanat pratiğinden uzaklaşarak kendine özgün bir üslupla sanatsal çalışmalarına devam etmiştir. Sanatçının doğum konusu üzerine hazırlamış olduğu seriden ‘Birth Tear’ (şekil 6) ipek kumaş üzerine nakış işlemesi ile oluşturulmuştur. İpliklerle işlenmiş olan bu çalışmanın merkezinde ağlayan, yüzünde doğum acısının görüldüğü bir kadın yer almaktadır. Vajinal, normal doğum gerçekleşirken bazı durumlarda vajina girişinde gerçekleşen yırtılma sanatçının yapıtında önemli bir yer tutmaktadır. Yapıtta yırtılma, kadın figürünün vajinal bölgesinden göğüs arasında, kalbi bulunduğu noktaya yakın yerlere kadar uzanmaktadır. Uzanan yırtığın çevresini vajina giriş formu ile çevreleyen sanatçı kadın figürünün etrafını kordon bağına benzer bağlantı şeritler ile birleştirmiştir. Elleri ile bacaklarını tutan kadın figürü izleyiciye doğumu gerçekleştirdiği sırada yaşadığı halsizlik, yorgunluk ve acı hissini sanatçı oluşturduğu özne ile izleyiciye aktarıyor. Sanatçının kullandığı ipek kumaşın değerli olması ve kumaşın mor rengin tonlarında olması da doğum eylemine kutsallık ve değer karmaktadır. Mor renk sanat tarihinde genellikle üst mertebeden olan insanları resmederken daha çok tercih edilirdi. İpek kumaş ve mor renk bir arada esere değer katarken nakış işleme ile doğum için sabır gerektiren bir süreç anlamını da yüklemiş oluyor. Öte yandan kadına özgü olan doğum eylemini nakış işleme ile yapan sanatçı toplumda kadına özgü olarak kabul gören nakış, iğne iplik işlerini işe dahil ederek işi hem doğum hem var etme hem de kadınsal kimliği bir sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır. Eserde kadın figürüne bağlı duran rahim kesesi olarak

kabul edebileceğimiz bir imge vardır. Rahim kesesinin iç kısmını sanatçı keskin kırmızı ve dişli, dikenli bir yapıda yapmıştır. Bu yapıların içerisinde oluşmakta olan hücrenin bulunduğu noktaya da yer vermiştir. Dikenli, keskin görünümlü yapı ile aslında sanatçı içinde oluşturduğu varlığa zararlı, kötü ya da korkulan bir şeymiş gibi izleyiciye aktarıyor. Bireyin kendi bedenine olan tanıdıklığının değişmesi, yeni bir şeyler olması sebebiyle kişi kendine yabancılaşabilmektedir. Birey içinde oluşturduğu varlığı ne kadar istemiş olsa da ne kadar mucizevi bir şey yapmış olduğunu düşünse de kendine ait bir beden içerisinde yeni bir şey oluşuyor olması tekinsizlik yaratarak birey için korkutucu bir hale dönüşebilmektedir. Aslında sanatçı birçok kadının gerçekten hissettiği ama kendine bile itiraf edemediği bu korku hissine de işinde yer vermiştir. Aynı zamanda kadın imgesinin hem kendisinde hem de etrafında yer alan bağlantılarda, kordon imgelerinde kullanılan renklerden kırmızı ile doğum anında çıkan kanı, acıyı, kızgınlığı, korkuyu, beyaz renk ile de saflığı, temizliği, kutsallığı temsilen kullanmıştır. Başka bir bakış açısıyla da iki renk arası geçiş sağlanmasından kaynaklı kadın figürünün yeni oluşan kimliği görülebilir. Beyazın saflığın yerini kırmızı gibi keskin tonun almasıyla Hristiyanlığın bir döneminde doğum olayının iğrenç kabul edilip kadının da iğrenç görülmesi arasında bağlantı kurmak da mümkündür.



Şekil 7. Ron Mueck, Anne ve Çocuk, 2003, karışık teknik heykel, 24 x 89 x 30 cm

1958 Avustralya, Melbourne doğumlu olan sanatçı Ron Mueck, kariyerinin ilk yirmi yılında profesyonel kukla yapımcılığı ile uğraşmıştır. Babasının ölümünün ardından 1997 yılında yaptığı; babasının portresinin bal mumu çalışmasının üzerinde 2001 yılında yeni çalışmalar eklemeye devam etmiştir. Sanatçının bu çalışması kendi saçını kullanarak yaptığı tek çalışmadır. Yaptığı bu balmumu çalışması ile sanatçı bu alana yoğunlaşarak farklı biçimlerde işler üretmeye başlamıştır. Yaptığı heykellerde konu olarak bebek, doğum, ergenlik, cinsellik, orta yaş, yaşlılık gibi evreleri ele

almaktadır. Çoğunluğunu devasa boyutlarda yaptığı bu çalışmalar izleyicide tekinsizlik hissi uyandırabilecek boyuttadır. (şekil 7) Anne ve Çocuk isimli yapıtı diğer büyük boyutlu olan çalışmaların dışında normal insan boyutlarında diyebileceğimiz bir çalışmadır. Yeni doğum yapmış tüm çıplaklığı ile yatan kadın ve henüz kordon bağı kesilmemiş annesinin üzerinde yatan bebek ile iki figürlü bir yapıttır. Burada doğum gerçekleşirken kullanılan herhangi bir malzemeye yer verilmemiş. Tüm saf ve doğallığı ile somutlaştırılan bu an içinde nesne olarak görebileceğimiz tek şey kadının saç tokasıdır. İfadesi donuk bir şekilde bakarak normalde yapılanın aksine bebeğine dokunmuyor, elleri hafif yumruk formunda bekliyor ve sadece başını kaldırmış vaziyette ona bakıyor. Yeni doğan bebeklerde bulunan kan ve kese içi parçaların aksine sanatçının yaptığı bebekte hiçbir farklı dokuya rastlanılmamaktadır. Sadece görebileceğimiz tek şey kaygan yapıda parlaklık veren dokudur. Genel olarak yeni doğan bebeklerde olan yüz ifadesi incelendiğinde yüzündeki kırışıklık görüntüsü ile izleyiciye yaşlılığı, son evreyi göstermektedir. Sanatçının yaptığı bu heykelde de görebileceğimiz gibi ilk evrede daha bebek olmasına rağmen yüzündeki kırışıklıklar ve buruşmalar yaşlılığa ait bir parça olarak ortaya çıkar. Sanatçı hayatın, zamanın ve yorgunluğun getirdiği bu kırışıklık ifadelerini yeni doğan bir bebekte tüm gerçekçiliği ile ortaya çıkarmıştır. Sanatçının yaptığı işleri tek başına izlenmiş olsa sıradan gerçekçi heykeller gibi görüneceklerdi. İzleyici işe dahil olduğu zaman yani yapıtın yanında, etrafında durduğu zaman işler olağan dışı boyutlarda görünüyor. Öte yandan izleyiciler bu işlerde kendilerini de izleme fırsatı bulmuş oluyorlar. Gerçekleştirdiği eylem sebebi ile olmaması gereken bir ortamda, tüm çıplaklığı ve üst düzey gerçekçiliği ile sergilenen yapıt izleyicide tekinsizlik hissi uyandırıyor.



Şekil 8. Ron Mueck, Anne ve Çocuk (ayrıntı 1), 2003, karışık teknik heykel, 24 x 89 x 30 cm

Yapıt ayrıntılı incelendiğinde (şekil 8) bebeğin yüz ifadesinde olan bahsettiğimiz son evreden izler görülebilir. Sanatçı burada izleyicide travmaya neden olacak bir sanat eseri üretmiştir. Hayata daha yeni başlanılan ilk anda, son evreden bir iz olarak gördüğümüz bu etki, hayata aslında daha önceden de başlanmış olunabileceğini düşündürüyor. Annenin yüz ifadesine dikkat edildiğinde alışagelen doğum yapmış olan kadın ifadesinden farklı bir ifade yer alıyor. Normal doğum genel standartlar içinde ele alındığında gerçekleşmesi yorucu ve zorlu bir süreçtir. Doğumu gerçekleştiren kadın yorgunluktan bitkin düşmüş, ağlamış ama yine doğumdan sonra bebeği ile temasa geçip onu kucağına almak ister. Sanatçının bu yapıtında kadının ifadesinde hafif yüzünün kızardığını ve terlediğini görebiliyoruz. Doğum sonrası kadının bebeği ile temasının sadece göbeğinin üstüne koyulmasıyla aslında zaten bulunduğu noktanın üstünde olmasıyla gerçekleşmesi, ona şaşkın ifade ile bakması, doğum sırasında gerçekleşen kanama gibi olguların olmaması da izleyicide tekinsizlik hissi uyandırmaktadır.

Brezilya’ da yaşayan doğum fotoğrafçısı Tatiana Antonucci’ nin çektiği fotoğraf karelerine bakıldığında sadece hamilelik süreci ya da doğumda olan mutlu aile tablosunu yansıtan karelerden ziyade daha sanatsal denilebilecek, izleyiciyi resme hapseden etkileyici fotoğraf kareleri ile karşımıza çıkar.



Şekil 9. Tatiana Antonucci, Doğum Fotoğrafı, 2021

Çektiği karelerde poz veren insanlar yerine o anın olabildiğince en doğal hallerini yakalamayı hedefleyen Tatiana çektiği fotoğrafları ve onların hikayelerini birleştirerek albüm, yoluyla bir seri oluşturuyor. Aynı zamanda bir kez gerçekleşen çocuğun doğumunun fotoğraflarını da anne ile teması kesildiği ilk andan, dünya ile buluştuğu andan oluşuyor. Doğum anı fotoğraflarında çeşitli kültürlerden insanları, farklı doğum teknik ve mekanları, doğum anında yaşanan acı, heyecan, mutluluk gibi duyguların harmanlanışını, doğum anında olan her bebeğin dünya ile buluştuğu andaki farklarını görebiliriz. Doğum fotoğrafçısı olan Tatiana' nın bahsettiğimiz fotoğraf karelerinden birkaç tanesi ile profesyonel fotoğraf sanatçısı Christian Berthelot' un kareleri arasında benzerlik kurmak mümkündür.



Şekil 10. Christian Berthelot, Caesar #21 -Arthur, 2013 – 2016

Berthelot' un, 'bu fotoğraflar benim için eşsiz ve ilkel yeni bir insanın ilk temsili' (Oxley, 2016) dediği 'Cesar' serisini (2013-2016) sezaryen ile dünyaya gelen çocuklar oluşturuyor. 1976 Britanya doğumlu olan fotoğraf sanatçısı Christian Berthelot doğum konusunu sezaryen üzerinden ele almaktadır. Eşinin yaptığı zorlu sezaryen doğumdan etkilenerek sezaryen doğumları fotoğraflamaya başlayarak 'Cesar' serisini oluşturmuştur. Sanatçı doğumda kullanılan materyaller, doğumu gerçekleştiren kişiler ve dünya ile ilk buluşma anı kayda alınan bebeklerin olduğu bu fotoğraflarda anneye yer vermez. Çalışmalarda alışagelen normal doğum, anne figürüne rastlanmıyor. Sanki bir laboratuvar ortamında üretilmiş bir deney ürünü gibi karşımıza çıkan bebekler yer alıyor. Bu fotoğraflarda bebeklerin normal doğum sırasında da ameliyat işleminde de aynı tepkilere sahip olduklarını görebiliriz. Anne figürü ile bağın koptuğu ilk andan itibaren ağlama ihtiyacı duyulmakta ve canlı olarak savunmasız kalınan ilk andır. Bebeğin doğduktan sonra ağlama sebebi göbek bağının kesilmesiyle bebeğin kapalı olan akciğerlerinin açılmaya başlamasıdır. Bu ağrılı bir süreçtir. Bilimsel yaklaşım olarak bu şekilde bir açıklama getirilse bile kimi yerlerde farklı, batıl inanışlar da mevcuttur.

Christian Berthelot, Tatiana Antonucci ve doğum anını fotoğraflayarak en çıplak halleri ile izleyici ile buluşturan fotoğraf sanatçıları abject olarak görüleni estetize ederek karşımıza çıkarmaktadırlar. Kimi yerde mucize olarak kabul edilse de çoğunluğun iğrenç olarak kabul ettiği doğum anı abject art, kavramsal sanat, beden sanatı ve çağdaş sanatın getirdiği yeni estetik anlayışları paralelinde yeniden yorumlanmaya başlanmıştır. Abject art ile beraber sanatçılar çoğu zaman sert bir anlatım dili ile sınırları zorlayarak özne yarama sürecine girdikleri üretimler yapmışlardır. Doğumu gerçekleştiren kişi ve doğum sürecinin tamamı olağan dışı olarak kabul edilse de doğumu gerçekleştiren kişi bu süreçte iki yeni kişilik yaratmaktadır. Bunlardan birincisi kendi bedeni içerisinde oluşturduğu varlık ikincisi ise kendi benliğidir. İçindeki

varlığı oluşturma sürecinin başından sonuna kadar uzanan değişim fiziksel ve psikolojik olarak yeni bir benlik ortaya çıkarmaktadır.



Şekil 11. Natalie Lennard, Gurur, fotoğraf, 2022

Natalie Lennard 1986 doğumlu güzel sanatlar ve reklam fotoğrafçısıdır. ‘Rahatsız Olmadan Doğum’, Lennard’ ın belgesel video eşliğinde biyososyal bir konuya odaklanan ilk büyük projesidir ve doğumun hamlığını sanat dünyası ve Batı bilinciyle benzeri görülmemiş bir şekilde birleştirme çabasıdır. Sanatçı, Gurur (şekil 13) adlı çalışmasında Adem ve Havva’ yı konu almaktadır. İki figür de tamamen çıplak ve etrafı çeşitli hayvanlarla çevrili duruyorlar. Var olmuş ve doğumu deneyimlemiş olan ilk kadın olan Havva üzerinde kan lekeleri ile bebeğini kucağında gururla taşıırken aslında Tanrıya karşı kafa tutuş izlenimi de veriyor. Doğum Hristiyanlıkta bir süre kadına verilen bir ceza olarak kabul edilirdi. Havva’ nın yasak elmayı yemesi, Tanrı’ ya itaatsizlik etmesi karşılığında Tanrı ona acı dolu bir doğum sürecini ceza olarak verdiğine inanılıyordu. İki figürün de etrafını çevrelemiş olan hayvanlara baktığımızda neredeyse hepsinin gözlerini Adem ve Havva’ nın üzerine diktiklerini görüyoruz. Bu hayvanların da Nuh’ un Gemisinde yer alan hayvanlar olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle yılan imgesine dikkat ettiğimizde Adem’ in yılanın baş kısmından tutuyor olması ancak gözlerinin farklı bir yöne bakıyor olması dikkat çekici duruyor. Bu durumda Adem’ in yaptığı günahın kaynaklı pişmanlık duyduğunu ama geri adım da atamayacak durumda olduğunu söyleyebiliriz. Yılanın kuyruk kısmının bebeğin üzerine sarılı olması bebeğin de günahkar olduğu ile bağlantı kurulabilir. Havva yüzünde pişmanlık olmayan ifadesi ile

kendisi ve bebeği ile gurur duyarak ön planda dururken Adem daha ürkek ve bakışlarını kaçırmış bir şekilde duruyor. Sanatçının bir diğer işi olan Aquadural (resim 12) isimli çalışmasına baktığımızda ise modern doğumda da alışageldiğimiz suda doğum sahnesi ile karşılaşırız. Suda doğum yapmak çok eski dönemlere dayanan bir yöntemdir. Günümüzde hastane ortamlarında ya da evde uygun ortam sağlanarak suda doğumlar gerçekleştiriliyor. Suyun doğumu kolaylaştırması sebebi ile farklı yöntemlerde tıbbi malzemelere ihtiyaç duyulmuyor. Halk arasında prenses doğum olarak bilinen doğum yapmak üzere olan kadına belinden vurulan iğne ile ağrı en aza çekilirken bu yöntemi kullanmayarak geleneksel yöntemleri tercih edenler de vardır. Eski dönemlerde yaşamış özellikle ilkel toplumlardan olan insanlar okyanuslar, denizler ve nehirler gibi su birikintileri içinde doğal ortamda doğumlarını gerçekleştiriyorlardı.



Şekil 12. Natalie Lennard, Aquadural, fotoğraf, 2018

Lennard' ın bu çalışmasında olan yeni doğum yapmış kadına yoğun bir kutsallık da atfediliyor. Dünya ilk oluşmaya başladığı zamanlarda olan su birikintileri kadın olarak betimlendiğinde evrim konusu da ele alınarak devam edilebilmektedir. İlk organizmalar su içinde oluşuyor ve evrim serüveni de bu şekilde başlıyor. Havva cennetten kovulup dünyaya gönderilmişti. Bu durumda su birikintileri için Havva ve oradan çıkan organizmalara da onun ilk çocukları denilebilir. Hem evrim hem de teolojik açıdan beslenen sanatçı genel olarak işleri incelendiğinde kadının doğal

ortamından soyutlandığını, yapay alanlara hapsedildiğini, çeşitli dönemler ve çeşitli kültürlerde olan insanların farklı doğum anlarına sahip oldukları görülebilmektedir.

SONUÇ

Sanat canlı türünün oluşumu ile beraber var olmaya başlamıştır. Atılan ilk adımlar, yenilmiş olan ilk yemek, ilk yaşama biçimleri arkeolojik kazılar ile karşımıza çıkmaktadır. Yapılan kazı çalışmalarından karşımıza çıkanlara göre bizden önce neler yapıldığını görebiliriz. Resim ve heykel sanatının ilerleyişi ile beraber yaşanan olaylara veya yine bizden önceki zamanlarda olan yaşama biçimlerine karşı daha fazla belgeler üretilmiştir. Çizilen resimler ve yapılan heykeller aslında zamanında yazılmış olan tarih kitaplarından daha fazla gerçeği yansıtmaktadır. İnsanların ele aldığı konular çok çeşitli olmakla beraber dönemsel değişimler göstermişlerdir. İşlenen konular arasında olan doğum farklı zamanlarda farklı şekillerde tasvir edilmiştir. Malzeme ve bilgi yetersizliği zamanında yardımcı kadınlar, büyücüler, rahipler doğum alanında yer alırken malzemelerin üretimi ile kadınlar steril alanlara geçmiş, doğumu kolaylaştırıcı çeşitli malzemeler üretilmeye başlanmıştır. Üretilen malzemeler arasında yer alan forseps modern toplumda gelişime uğramış ve doğum anında kullanılan önemli malzemeler arasında yer almıştır. Modern toplumdan önce teknoloji ve çok yönlü yetersizliklerin olduğu zamanda işlenen doğum konusu bir tür deney ürünü gibi kullanılarak adeta kitap yazar gibi gelişimi resimlerle heykellerle karşımıza çıkmaktadır. Abraham Bosse yapmış olduğu çalışma ile o dönemde doğum anında bulunulan ortam, malzeme ve kişileri izleyiciye aktarmıştır. Kilise hakimiyeti döneminde hamile kadınların toplumdan izole edilmesi, kadınların ve henüz doğmamış olan bireylerin ötekileştirilerek bir nevi ölüme terk edilmesiyle sonuçlanmıştır. Hamilelik süreci bir dönem kutsal olarak kabul edilirken daha sonra Tanrı'nın kadınlara ceza verdiği olarak yaygınlaşmasıyla o dönemlerde birçok kadın ve bebek ölümü gerçekleşmiştir. Zamanla toplumun gelişmesi ve sanatın yaygınlaşması, insanların düşüncelerini sanat yoluyla aktarması mahrem, iğrenç ya da ötekileştirilmiş dediğimiz toplumca sakınılan konulara daha geniş açıyla bakılmasına olanak sağlamıştır.

Kavramsal sanatın hakimiyetinin başladığı dönemle beraber birçok konu duyguların dışı aktarımı, tepki göstermek için temsili olarak kullanılmıştır. Plastik sanatların etkisinin yeteri kadar dikkat çekici veya harekete geçirici olmadığı yönünde düşünceler başladığı için vücut sınırları ile yapılan agresif eylemler, mahrem olarak kabul edilen konuların toplum içinde açık bir şekilde sergilenmesi gibi izleyiciyi rahatsız eden, düşünmeye iten bir biçimde ele alınmıştır. Aslında var olan ama görmek istemediğimiz, görmezden geldiğimiz her türlü durum sanatçıların ele alış biçimlerine göre yeniden şekillenmiştir. Asırladır her gün çokça fazla kişinin gerçekleştirdiği doğum eylemi farklı sanatçılarda anlamsal farklılık, kişisel problemlerin aktarımı, toplumsal olaylara tepki göstermek gibi çeşitli anlamlarda ele alınmıştır. Bir dönem ötekileştirilen ve iğrenç olarak kabul edilen bu doğum konusu da karşımıza Ron Mueck ile hayatın geçiş dönemlerinden biri olarak, Christian Berthelot ve Tatiana Antonucci ile acı ve mucize anın iğrenç olarak sınıflandırılan vücut sınırları ve tüm çıplaklığı ile estetize edilerek

fotoğraflanmasıyla, Frida Kahlo ile geçirdiği sancılı dönemin kendini yeniden bulma arayışında olarak çeşitli temsili unsurlarla resmetmesiyle, Judy Chicago ile kadının sanatta ve toplumda temsilini eleştirel ve kendine özgü bir anlatım dili ile işlemesiyle, Natalie Lennard ile teolojik ve evrim kuramının irdelenip harmanlanmasıyla, kadının doğum ortamını ve ötekileştirilmesini eleştirel bir şekilde karşımıza çıkarmaktadır

KAYNAKÇA

Akşit, M. A. & Köse, H. (2016). Doğum. Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi, 1 (1), 183-190.

Bayırlı, R. (2019). Antik Çağdan Milenyuma Doğum Felsefesi. Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yenidoğan Dergisi, 4 (2), 324-333.

Campbell, O. (2018, September 12). *Why Male Midwives Concealed the Obstetric Forceps*. JSTOR Daily.

Gürler, Z. & Işık, Ö. (2019). Bir Sınır Meselesi: Abject İğrenç Nesne ve Sanat Yapıtı. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, 4 (7), 479-494.

Hodge, S. (2018). Sanatın Kısa Öyküsü (D. Öztok, Çev.). İstanbul: Hep Kitap Yayınları

Kaptan, C. (2013). Acı ve Sanat. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1 (12), 59-81.

Karaçalı, B. (2018). Çağdaş Sanatın Dili – Malzemenin Sözü . Sanat - Tasarım Dergisi , (9) , 29-35 .

Keser, İ. & Keser, N. (2015). KADIN TARİHİ İÇİN BİR ANIT: AKŞAM YEMEĞİ PARTİSİ. HUMANITAS – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (5), 137 – 152.

Mucuk, Ö. & Özkan, H. (2022). Perception of Traumatic Childbirth of Women and Factors Affecting. Journal of Basic and Clinical Health Sciences, 6 (2), 608-616.

Özçalık, M. (2017). LOTUS ÇİÇEĞİNİN FARKLI KÜLTÜRLERDEKİ ÖNEMİ VE PEYZAJ TASARIMINDA KULLANIMININ İRDELENMESİ. Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, (10), 22-28.

Selçuk, E. (2019). KADİM SÖZCÜKLERLE YENİ CÜMLELER KURMAK: RON MUECK. Sanat Dergisi, (34), 142- 152.

Tölük Aferin, Ç. (2021). Women, the productions of female artists in the perspective of feminist movements and the story experiments on Frida Kahlo's Works. Journal of Arts, 4 (3), 167 – 175.

Yayman Ataseven, S. (2021). SANATIN İYİLEŞTİRİCİ GÜCÜ TEMASI İÇİNDE FRIDA KAHLO’NUN YAŞAMI VE RESİMLERİ. EKEV Akademi Dergisi, 0 (88), 503-522.

İnternet Kaynakçası

URL 1. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 2. <https://www.birhundisturbed.com/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL3. <https://www.birthritescollection.org.uk/talks-1/birth-rites-symposia-birth-in-contemporary-art> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 4. <https://www.yoair.com/tr/blog/sociocultural-representation-of-pregnancy-in-modern-art-history/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 5. <https://www.sanatadair.net/frida-kahlonun-henry-ford-hastanesi-adli-resmi-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 6. <https://ropac.net/zh/artists/63-/works/12903-ron-mueck-mother-and-child-2003/> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 7. <https://www.fridakahlo.org/henry-ford-hospital.jsp> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

URL 8. <https://carmenwinant.com/static/8af06103f724ef8557999234a0d7e9a3/the-art-of-birth.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

